

До спеціалізованої вченої ради ID 10602
ДНП «Державний університет
«Київський авіаційний інститут»
03058, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію Бондарчук Юлії Василівни на тему «Інформаційно-
правове забезпечення охорони осіб, що страждають на психічні
розлади», подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08
«Право»
за спеціальністю 081 «Право»**

Дисертантка обґрунтовує доцільність дослідження інформаційно-правових засад охорони осіб, які страждають на психічні розлади, з огляду на потребу системної модернізації механізмів захисту цієї категорії громадян в умовах цифровізації, зростання соціальних ризиків та воєнного стану в Україні. Сфера правового регулювання психіатричної допомоги характеризується фрагментарністю, відсутністю уніфікованих норм щодо обігу інформації про психічний стан особи, а також нестачею процедурних гарантій під час здійснення діагностики, госпіталізації та соціального супроводу осіб з психічними розладами. В роботі виокремлено ключові управлінські, організаційно-правові та інформаційні аспекти проблеми, що дозволяє розглядати її в контексті публічного управління, медичного, адміністративного та інформаційного права.

У центрі наукового пошуку дисертантки – розробка цілісної моделі інформаційно-правового забезпечення, яка враховує міжвідомчу взаємодію суб'єктів охорони психічного здоров'я, нормативне врегулювання електронного документообігу, формування єдиних реєстрів, а також імплементацію принципів дотримання прав людини, зокрема у частині недискримінації, конфіденційності та вільного доступу до медичних послуг.

Проблематика, що аналізується в дисертації, набуває особливої гостроти в умовах воєнного конфлікту, коли кількість психічних розладів унаслідок травматичних подій зростає, а існуюча правова база не забезпечує адекватного реагування з боку держави. Дисертантка також звертає увагу на прогалини у Законі України «Про психіатричну допомогу» та необхідність приведення його положень у відповідність до стандартів Ради Європи та практики ЄСПЛ.

Результати дослідження мають важливе теоретичне й практичне значення для вдосконалення державної політики у сфері охорони психічного здоров'я. У дисертації запропоновано низку прикладних рішень, зокрема щодо нормативного уточнення повноважень суб'єктів інформаційного забезпечення, запровадження єдиного реєстру осіб з психічними розладами, правового регулювання електронної медичної документації та підвищення цифрової грамотності персоналу. Робота вирізняється міжгалузевим підходом, опирається на сучасну судову практику, враховує зарубіжний досвід і пропонує системні зміни, спрямовані на формування ефективного механізму гарантування прав осіб із психічними розладами в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 942 (із змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 09.05.2023 № 463); Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, затвердженої Указом Президента України від 27.09.2021 № 487; Указу Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». Робота також виконана у межах плану наукових досліджень Факультету права та міжнародних відносин Державного некомерційного підприємства «Державний університет «Київський авіаційний інститут», зокрема в межах тематики кафедри конституційного та адміністративного права

«Забезпечення конституційних прав громадян в контексті конвенційних зобов'язань України» (шифр № 71/13.01.02Н) і теми «Людиноцентричність публічного права України» (державний реєстраційний номер 0124U003363, шифр № 53-2022/13.01.02).

Зважаючи на сукупність наведених вище аргументів, можна визнати, що тема дисертаційної роботи Ю. Бондарчук, є актуальною та своєчасною.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність і новизна. Методологічний інструментарій дисертаційного дослідження Ю. В. Бондарчук демонструє високий рівень наукової зрілості та професійної компетентності авторки у сфері юридичної науки. Авторка ретельно поєднала філософські, історичні, юридичні та емпіричні підходи, що дозволило вийти за межі суто нормативного аналізу й охопити ширший соціально-правовий контекст. Такий підхід забезпечив гнучке бачення предмета дослідження, виявлення внутрішніх закономірностей, прогалин і суперечностей у чинному регулюванні. Особливістю роботи є увага до міждисциплінарності: в межах дослідження авторка звертається до зарубіжної практики, аналізує динаміку правових норм, оперує широким понятійним апаратом і підкріплює висновки емпіричними матеріалами. Вдале поєднання кількісних і якісних підходів дозволило забезпечити не лише теоретичну новизну, а й високу прикладну цінність дисертації.

Емпірична база дослідження характеризується репрезентативністю та актуальністю використаних джерел. Авторка опрацювала значний масив нормативно-правових актів, включаючи Конституцію України, профільні закони, підзаконні акти Міністерства охорони здоров'я, а також міжнародні документи у сфері захисту прав осіб з інвалідністю та психосоціальними порушеннями. Аналіз судової практики, зокрема рішення Верховного Суду України у справі № 758/4817/23 щодо госпіталізації недієздатної особи, та практики Європейського суду з прав людини у справах «Наталія Михайленко проти України», «М. С. проти Швеції» та інших, свідчить про ґрунтовне

дослідження правозастосовної проблематики. Використання статистичних даних Державної установи «Інститут психіатрії, судово-психіатричної експертизи та моніторингу наркотиків МОЗ України» та звітів міжнародних організацій забезпечило фактологічну достовірність висновків дослідження.

Структурна організація дисертації відповідає логіці наукового пізнання та забезпечує послідовне розкриття всіх аспектів досліджуваної проблематики. Перехід від загальнотеоретичного аналізу адміністративно-правового регулювання психіатричної допомоги до конкретних питань інформаційно-правового забезпечення та практичних рекомендацій щодо оптимізації системи демонструє чітку наукову логіку та методологічну послідовність. Кожен розділ містить самостійну наукову цінність, водночас органічно вписуючись у загальну концепцію дослідження.

Серед найбільш цінних наукових положень, висновків та рекомендацій особливого значення набувають пропозиції щодо законодавчих змін, які мають конкретний та практично орієнтований характер. Зокрема, обґрунтування необхідності внесення змін до статті 1 Закону України «Про психіатричну допомогу» щодо введення поняття «психіатрична таємниця» як відомостей про психічний стан особи, факт звернення за допомогою, діагноз, методи лікування, прогноз захворювання та іншу інформацію, отриману в процесі надання психіатричної допомоги, становить значний внесок у розвиток спеціального інформаційно-правового регулювання. Пропозиція щодо доповнення статті 6 зазначеного Закону нормами про порядок доступу, зберігання, обробки та передачі такої інформації з урахуванням підвищеного рівня її чутливості відповідає сучасним вимогам захисту персональних даних та міжнародним стандартам у цій сфері.

Особливої уваги заслуговує обґрунтування авторкою необхідності доповнення статті 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я окремою частиною щодо особливостей збереження психіатричної інформації в межах лікарської таємниці, а також внесення змін до статті 286 Цивільного кодексу України положенням про особливості охорони прав осіб на

збереження психіатричної таємниці. Комплексний підхід до нормативного врегулювання, що охоплює різні галузі законодавства, свідчить про глибоке розуміння авторкою системного характеру правового регулювання у досліджуваній сфері.

Значну практичну цінність має пропозиція щодо доповнення Кодексу України про адміністративні правопорушення статтею 184-1 «Неналежне виконання обов'язків опікуна або піклувальника», яка передбачатиме накладення штрафу від 10 до 20 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян за порушення прав підопічних без настання тяжких наслідків, та запровадження у Кримінальному кодексі України статті 166-1 «Неналежне виконання опікунських обов'язків щодо особи з психічними розладами» з покаранням у вигляді обмеження або позбавлення волі на строк до 3 років за умисне або злісне ухилення від забезпечення належного догляду.

Новаторським є запропонований авторкою підхід до створення державного реєстру осіб з психічними розладами з триступеневою системою доступу: повна медична інформація для лікарів-психіатрів та комісій лікарів-психіатрів, структуровані дані у форматі «придатний/непридатний» для лікарсько-експертних комісій та повністю знеособлені агреговані статистичні дані для органів державного управління. Така модель забезпечує оптимальний баланс між функціональною необхідністю та захистом персональних даних, відповідаючи принципам пропорційності та правової визначеності.

Концептуальне значення має розроблена авторкою структура даних реєстру, що включає шість основних блоків: ідентифікаційний, медичний, блок професійних обмежень, правовий, соціальний та технічно-інформаційний. Така структуризація забезпечує комплексний підхід до обліку та моніторингу стану осіб з психічними розладами, створює можливість для ефективного планування ресурсів та координації надання медичної допомоги.

Теоретичне значення дослідження полягає у формуванні нової наукової парадигми розуміння інформаційно-правового забезпечення як самостійного правового інституту, що поєднує елементи адміністративного, конституційного та інформаційного права. Практична цінність роботи підтверджується конкретністю та реалістичністю запропонованих рекомендацій, які можуть бути безпосередньо використані у законотворчій діяльності та правозастосовній практиці. Достовірність результатів забезпечується використанням верифікованих джерел інформації, коректним застосуванням методологічного інструментарію та логічною послідовністю наукової аргументації.

Достовірність одержаних результатів. Обґрунтованість і надійність висновків, отриманих у дисертаційному дослідженні Ю.В. Бондарчук, забезпечуються поєднанням теоретичної рефлексії, комплексного аналізу чинного законодавства, системного підходу до проблем охорони психічного здоров'я та оперування перевіреними емпіричними джерелами. Важливу роль у верифікації наукових положень відіграє звернення до міждисциплінарного досвіду – юридичного, медичного, соціального – що дозволило репрезентувати об'єкт дослідження в багатовимірному контексті. Значущим доказом достовірності результатів є їх впровадження в практику провідних наукових і медичних інституцій, зокрема ДУ «Інститут психіатрії, судово-психіатричної експертизи та моніторингу наркотиків МОЗ України», КНП «Клінічний заклад з надання психіатричної допомоги «Психіатрія», Київського медичного університету та Національного університету охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика. Актуальність і практична орієнтованість дисертації підтверджуються також її апробацією на наукових конференціях та публікацією матеріалів у виданнях, що входять до провідних наукометричних баз. Усе це дозволяє дійти висновку про належну якість, цілісність і репрезентативність одержаних результатів.

Значення результатів для науки та практики. Теоретичне значення дисертаційної роботи Бондарчук Ю.В. полягає у створенні цілісної наукової

парадигми щодо інформаційно-правового регулювання у галузі психічного здоров'я як окремого інституту права, що вносить суттєвий внесок у розвиток теоретичних засад взаємозв'язку між правовими нормами, сучасними інформаційними технологіями та морально-етичними стандартами при забезпеченні прав пацієнтів з психічними захворюваннями, створюючи фундамент для еволюції споріднених правових дисциплін та закладаючи концептуальну базу для майбутніх наукових досліджень у царині охорони конфіденційної інформації про пацієнтів. Прикладне значення дисертації демонструється через її реальне застосування у провідних установах країни: Київський медичний університет використовує авторські напрацювання у навчальному процесі в рамках курсів «Основи медичного права» та «Міждисциплінарні аспекти правового захисту психічного здоров'я» (довідка від 01.05.2025 № 01-22/1026-1), Державна установа «Інститут судової психіатрії МОЗ України» застосовує здобутки дослідження для створення науково-практичних розробок з питань правового забезпечення захисту соціально вразливих категорій громадян (довідка від 11.04.2025), комунальне некомерційне підприємство «Клінічний заклад з надання психіатричної допомоги «Психіатрія»» інтегрувало результати роботи у практичну діяльність з метою покращення інформаційно-правових механізмів надання медичних послуг (довідка від 15.05.2025), а Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика використовує дисертаційні матеріали для розробки освітніх курсів та оцінювальних засобів у процесі підготовки магістрів спеціальності 081 «Право» з правових питань охорони психічного здоров'я (довідка від 20.05.2025).

Повнота висвітлених наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Дисертаційне дослідження Бондарчук Ю. В. характеризується комплексним підходом до висвітлення проблематики інформаційно-правового забезпечення охорони осіб з психічними розладами. Апробація дослідження здійснювалась через участь у

семи міжнародних конференціях: «Наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку» (Прага, 2022); «Права людини в епоху цифрових трансформацій» (Київ, 2022); «Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів та права» (Житомир, 2022); «Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір» (Київ, 2023); «Наука та освіта як основа суспільного розвитку» (Житомир, 2024); «Вектори розвитку науки та технологій в умовах глобалізації» (Рига, 2024); «Global science: prospects and innovations» (Ліверпуль, 2024). Дисертація є самостійною науковою працею з оригінальними теоретичними положеннями та висновками автора. Основні результати дослідження викладено в 19 наукових публікаціях, з яких 8 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України та 11 тез доповідей на міжнародних конференціях. Теоретичні положення й висновки дисертації обговорювались та отримали схвальну оцінку на засіданні кафедри конституційного і адміністративного права Національного авіаційного університету.

Академічна доброчесність автора. Ознайомлення зі змістом дисертації та відповідними публікаціями засвідчує дотримання Бондарчук Ю.В. принципів академічної доброчесності. Робота є результатом самостійного наукового пошуку, не містить ознак порушення авторських прав, недобросовісного запозичення чи маніпулювання даними. Усі положення, запозичення та посилання оформлені відповідно до чинних вимог академічного цитування.

Дискусійні положення та зауваження до змісту та оформлення дисертації. З урахуванням змісту дисертації Бондарчук Ю.В. «Інформаційно-правове забезпечення охорони осіб, що страждають на психічні розлади», доцільно сформулювати такі науково обґрунтовані зауваження, що можуть бути предметом фахової дискусії під час захисту:

- 1) У підрозділі 2.2 дисертантка детально розкриває принципи інформаційно-правового забезпечення, зокрема принцип пропорційності правового регулювання та принцип захисту електронної інформації (с. 105-

108), однак недостатньо обгрунтовано ієрархію зазначених засад та їх практичне застосування у випадках конфлікту між ними. Наприклад, не з'ясовано, який принцип має пріоритет у ситуації, коли забезпечення громадської безпеки вимагає розширення доступу до психіатричної інформації, що суперечить принципу захисту персональних даних.

2) У цьому ж підрозділі дисертантка виділяє принцип «віддзеркалення інтересів усіх споживачів інформації» (с. 107-108) як спеціальний принцип інформаційно-правового забезпечення, однак у подальшому викладі згаданий принцип практично не розкривається та не застосовується при формулюванні конкретних пропозицій. Зазначене створює враження декларативності окремих теоретичних положень.

3) У підрозділі 3.2 дисертантка пропонує включити до структури реєстру осіб з психічними розладами «соціальний блок» із зазначенням потреб у соціальній підтримці (с. 147), однак не обгрунтовано правові підстави для збирання та обробки такої інформації. Зокрема, незрозуміло, чи має МОЗ України повноваження збирати дані соціального характеру, які виходять за межі медичної компетенції, та як це узгоджується з принципом цільового використання персональних даних.

Вказані зауваження носять конструктивний характер, спрямовані на посилення наукової обгрунтованості дослідження і не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи Бондарчук Ю.В., яка вирізняється актуальністю теми, системністю викладення матеріалу та комплексністю підходу до вирішення досліджуваної проблематики.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Бондарчук Юлії Василівни на тему «Інформаційно-правове забезпечення охорони осіб, що страждають на психічні розлади», подана до захисту у спеціалізовану вчену раду на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є завершеним самостійним науковим дослідженням, що вирішує важливу науково-практичну проблему правового регулювання інформаційних відносин у сфері охорони психічного здоров'я.

Робота характеризується комплексним підходом до дослідження, ґрунтовною теоретичною базою, оригінальністю наукових положень та практичною спрямованістю результатів. За своїм науковим рівнем, методологічною обґрунтованістю, новизною отриманих результатів та їх апробацією дисертація повністю відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» та Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 502 від 19.05.2023 р.

Рецензент

**Доктор юридичних наук,
професор кафедри конституційного і
адміністративного права
Державний університет
«Київський авіаційний інститут»**

Катерина ГОЛОВКО

